

30.08.2018

POL-2018-24157

Oikeusministeriö

VN/855/2018, 29.6.2018

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain, sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n ja pakkokeinolain muuttamisesta

Oikeusministeriö on pyytänyt Helsingin poliisilaitokselta lausuntoa hallituksen esitykseksi laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain, sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n sekä pakkokeinolain muutoksesta.

Ehdotetut muutokset

1 Ilma-alukset

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin esitetään muutoksia, jotka mahdollistavat Rikosseuraamuslaitokselle toimivallan puuttua ohjattavien miehittämättömien ilma-alusten liikkumiseen vankilan alueella tai sen ulkopuolella, mikäli niiden liikkuminen uhkaa vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Puuttuminen tapahtuisi teknisin välinein radiosignaaleja käyttämällä.

2 Sylkemisen estäminen

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin ehdotetaan sitomista täsmentäviä säännöksiä, joiden mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä olisi toimivaltuus käyttää huppua tai sidettä sylkemisen estämiseksi.

3 Muuntorangaistuksen täytäntöönpano

Vankeuslakiin ja sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan muutoksia siten, että sijoitus päihdehoitolaitokseen tai lastensuojelulaitokseen ei enää muodostaisi estettä muuntorangaistuksen täytäntöönpanolle.

4 Matkustuskiellon tehostaminen ja tutkinta-aresti

Pakkokeinolakiin ehdotetaan eräitä täsmennyksiä koskien tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia liittyen mm. pakkokeinojen alkamisaikaa, etsintäkuuluttamista ja päätösvaltaa koskeviin säännöksiin. Tutkinta-arestin toimeenpanon turvaamiseksi ehdotetaan, että säädettäisiin etsintäkuulutusmenettelystä tutkinta-arestiin määrätyn pakoillessa toimeenpanoa. Rikkomuksen selvittämisen turvaamiseksi säädettäisiin noutomenettelystä asian selvittämistä varten.

Kommentit

1. Ilma-alukset

Rikosseuraamuslaitoksen havainnot lennokkien ja miehittämättömien ilma-alusten lisääntymisestä ja käytämisestä rikollisiin tarkoituksiin ja viranomaistoimintaa häiritsevästi vastaavat poliisin havaintoja omassa toimintaympäristössään. Teknologian kehittyessä näitä aluksia voidaan ohjata yhä kauempaa eikä ohjaajaa pystytä välttämättä paikantamaan. Alusten avulla voidaan kuljettaa kiellettyjä esineitä ja aineita, suorittaa valokuvaamista tai lennättää niitä muiden turvallisuutta vaarantavalla tavalla.

Yleiset lentokieltoalueet eivät koske vankila-alueita. Muuallakaan lainsäädännössä ei Rikosseuraamuslaitoksella ole riittävän tehokasta ja selkeää toimivaltaa puuttua näiden alusten kulkuun. Voimakeinoin puuttumista ilma-aluksen kulkuun ei ole pidettävä useimmissa tapauksissa tarkoituksenmukaisena keinona eikä kohdehenkilön kannalta lievimpänä keinona. Ehdotettua säännöstä teknisin välinein puuttumisesta aluksen kulkuun on siksi pidettävä kannatettavana.

Lakiehdotuksessa on huomioitu säännöksen perusoikeuskytkennät omaisuuden ja luottamuksellisen viestin suojaan liittyen, mikä on tärkeää säännöksen myöhemmässä toimeenpanossa viranomaistoiminnan legitimitietin kannalta.

Tarkoituksenmukaisena on myös pidettävä sitä, että Rikosseuraamuslaitokselle turvataan asiassa oma toimivalta eikä rakenneta asiaa poliisilta saatavan virka-avun varaan. Tilanteissa joudutaan reagoimaan nopeasti eikä virka-avun saamista ehditä odottaa. Toistaiseksi poliisille itsellään ei ole toimivaltuutta puuttua asiaan sen tehokkaammin kuin Riselläkään, joskin poliisia koskeva vastaava säädöshanke on tällä hetkellä lausuntokierroksella.

Ehdotetun säännöksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen haltuunsa ottama miehittämätön kulkuneuvo on luovutettava poliisille, tai jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava kulkuneuvon omistajalle, jos omistaja on tiedossa.

Kaikissa tapauksissa aluksen lennättämisessä ei ole kyseessä rikos eikä alusta voida pitää löytötavaranakaan, joten asia ei kuulu poliisille. Välttämättä Rikosseuraamuslaitos ei pysty selvittämään aluksen omistajaa eikä omistaja itse ilmoittaudu. Alus saattaa olla melko arvokas ja se jää viranomaisen haltuun. Näitä tilanteita varten tulisi tarkemmin säätää menettelytavoista eli esim. siitä, millaisia toimenpiteitä Rikosseuraamuslaitoksen tulee tehdä selvittääkseen omistajaa, ja jos omistajaa ei saada selville, mitä omaisuudelle tehdään ja millä edellytyksin se voidaan esim. hävittää, myydä tai ottaa viranomaisen käyttöön.

Nyt ehdotettu säännös toimii hyvänä esimerkkinä muiden viranomaisten vastaavien säännösten valmistelulle, sillä toimivaltuuksien tulee perustua lakiin ja niiden tulee olla riittävän täsmällisiä.

Rajavartiolaitosta koskeva hallituksen esitys 201/2017 vp on annettu eduskunnalle 25.1.2018. Siinä ehdotetaan mm. rajavartiomiehelle oikeutta puuttua miehittämättömän ilma-aluksen ja lennokin kulkuun.

Sisäasianministeriössä on vireillä säädöshanke, jonka tavoitteena lisätä poliisilakiin säännökset lennokkien ja miehittämättömien ilma-alusten kulkuun puuttumisesta voimakeinoin ja teknisin laittein.

Poliisilaissa ei ole toistaiseksi nimenomaisia miehittämättömiä ilma-aluksia koskevia säännöksiä. Asiaan voidaan puuttua lähinnä poliisilain 2 luvun 14 §:n säännöksellä yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavien esineiden ja aineiden tilapäisellä haltuunotolla yhdistettynä voimankäyttösäännökseen. Ilmailulain nojalla poliisi voi puuttua ilma-aluksen kulkuun yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, pelastustehtävän hoitamiseksi ja merkittävän valtiollisen tapahtuman turvaamiseksi. Ilmailulain säännöksillä ei voida kuitenkaan puuttua riittävän selkeästi rikolliseen tai muuton laittomaan toimintaan. Se ei myöskään sovellu lennokkeihin, jotka eivät ole ilmailulain mukaisia ilma-aluksia. Se ei sovellu luontevasti miehittämättömiin ilma-aluksiinkaan, sillä säännöksen tarkoituksena on ollut lähinnä välittää poliisin käsky lennonjohdon kautta ilma-aluksen kuljettajalle. Miehittämättömät alukset eivät ole lennonjohdon valvonnassa eikä niiden ohjaajaa pystytä monesti paikantamaan.

Ehdotus uudeksi poliisilain 2 luvun 11 a §:ksi on samankaltainen kuin nyt ehdotetut vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännökset, minkä vuoksi sääntelyä on pidettävä johdonmukaisena.

2. Sylkemisen estäminen

Nykyistä sitomista koskevat lain säännökset eivät eduskunnan apulaisoikeusmiehen kannanoton (dnro 2382/2/14) mukaan sovellu riittävän selkeästi sylkemisen estämiseen huppua tai sidettä käyttämällä. Toimenpiteellä puututaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joten asetuksen tasolla asiasta ei tulisi säätää. Viranomaistoiminnan tulee perustua lakiin. Ehdotettua säännöstä ja säännöstäsoa on siksi pidettävä kannatettavana.

Poliisi on tehnyt omassa toimintaympäristössään samanlaisia havaintoja sylkevästä asiakkaista kuin Rikosseuraamuslaitos. Syljen välityksellä voidaan jopa yrittää tahallaan tartuttaa tauteja, mikä toiminta saattaa täyttää pahoinpitelyn tai sen yrityksen tunnusmerkistön. Tämän vuoksi sylkemisen kohteeksi joutuneella virkamiehellä voi olla tarve hakeutua lääkärintarkastukseen ja hän joutuu elämään jonkin aikaa epävarmuudessa mahdollisen tartunnan vuoksi.

Vuoden 2019 alusta voimaan tulevan tutkintavankeuslain muutoksen mukaan tutkintavankien säilytysaika poliisin tiloissa on pääsäännön mukaan mahdollista enintään 7 vuorokauden ajan. Tutkintavankien lisäksi poliisin tiloissa säilytetään pidätettyjä, rikosperusteisesti kiinniotettuja ja muiden lakien nojalla vapautensa menettäneitä henkilöitä. Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/2236/2016 katsonut, ettei niin sanottua rauhoittamisvuodetta tai lepositeitä voida pitää poliisilain tai poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain sitomista koskevilla säännöksillä tarkoitettuna käsirautoihin rinnastettavana

välineenä. Poliisin tekemää sitomista koskevissa toimivaltuussäännöksissä ei ole mainittu sylkisuojaa.

Laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta on samantapainen sitomista koskeva säännös (11 luvun 2 §) kuin nykyisessä tutkintavankeuslaissa (13 luvun 2 §) ja vankeuslaissa (18 luvun 2 §). Johdonmukaisuuden nimissä tulisi poliisillekin säätää samanlainen sitomista täsmentävä säännös sylkisuojan käyttämisestä kuin nyt ehdotetaan Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotettu säännös toimii hyvänä esimerkkinä mahdolliselle poliisia koskevan vastaavan säännöksen valmistelulle.

3. Muuntorangaistuksen täytäntöönpano

Vankeuslain 2 luvun 9 §:n kumoaminen on järkevää, koska usein kyse on juuri ihmisistä, joilla on elämänhallintaan liittyviä vakavia pulmia ja suuri osa heistä on halukkaita pääsemään pois rankasta rikoksien tekemisen arjesta ja avustustoimien piiriin.

4. Matkustuskiellon tehostaminen ja tutkinta-aresti

Ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 12 i §:n 5 momentin mukaan jos tutkinta-arestiin määrätty jättää pitämättä yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen laitoksen määräämällä tavalla, hänet voidaan noutaa Rikosseuraamuslaitoksen määräämään tapaamiseen rikkomuksen selvittämistä varten. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua. Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noudettavaksi määrätty saadaan aikaisintaan kuusi tuntia ennen määrättyä tapaamista ottaa kiinni ja säilöön.

Ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 12 k §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi etsintäkuuluttaa tutkinta-arestiin määrätyn tutkinta-arestin toimeenpanoa varten, jos tutkinta-arestiin määrätty pakoilee toimeenpanoa. Säännöksessä ei ole mainittu poliisilta saatavaa virka-apua, joten sovellettavaksi tulee ilmeisesti pakkokeinolain 2 luvun 12 j §:n säännös rikosseuraamuslaitoksen yleisestä oikeudesta saada poliisilta poliisilain mukaista virka-apua, kun taas noudon osalta yhteydenpidon laiminlyöntitapauksissa sovellettaisiin 12 i §:n 5 momentin mukaista virka-apua.

Ehdotetut säännökset täsmentävät poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen menettelyjä ja tehtäväjakoa nykyiseen sääntelyyn verrattuna, mitä varten niitä on pidettävä kannettavina. Säännöstä on pidettävä sinänsä johdonmukaisena ottaen huomioon vastaavanlainen säännös vankeuslain 2 luvun 2 §:ssä tuomitun osalta, jolloin etsintäkuulutukseen voidaan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta turvautua täytäntöönpanon aloittamista varten silloin, kun tuomittu ilmeisesti pakoilee täytäntöönpanoa, tuomittua ei tavoiteta, tuomittu ei noudata kuulemista koskevaa kehotusta tai tuomittu ei saavu vankilaan määrättyä ajankohtana.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen pakoilu on kuitenkin ehkä tarkkarajaisempi käsite kuin tutkinta-arestin

toimeenpanon pakoilu. Tutkinta-arestin pakoilu voi olla monitulkintaisempi seikka, koska tutkinta-arestin sisältöä koskevan PKL 2 luvun 12 b §:n mukaan aresti voi sisältää paljon erilaisia yksittäistapauksittain räätälöityjä ehtoja. Tämän vuoksi saattaisi olla syytä pohtia tarvetta määritellä tarkemmin se, mitä toimeenpanon pakoilulla tarkoitetaan. Mikäli poikkeuksellisesti Rikosseuraamuslaitokselle annetaan oikeus etsintäkuuluttaa henkilö, tulisi etsintäkuulutusperusteiden olla mahdollisimman tarkkarajaisia.

Ehdotetun 12 i §:n 5 momentissa huomio kiinnittyy verraten lyhyeen kuuden tunnin kiinniottokaan, jonka pituutta ei ole millään tavoin perusteltu muistiossa. Lyhyttä aikaa on helppo käytännössä vältellä, kun poliisi ei voi ottaa henkilöä kiinni edellisenä päivänä. Kiinniottokaika tulisi suhteuttaa sitä taustaa vasten, että tutkinta-aresti voidaan määrätä vain ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitulle henkilölle tutkintavankeutta lievempänä vaihtoehtona. Ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomitaan vain melko vakavissa tapauksissa. Lähtökohtana on siis ollut tutkintavankeuden edellytysten käsillä olo, josta on kuitenkin yksittäistapauksellisen kokonaisharkinnan jälkeen päädytty tutkinta-arestiin. Perusteluiden mukaan ehdotettu 12 i §:n 5 momentti kumoaisi nykyisen 12 c §:n 2 momentissa olevan säännöksen, jonka mukaan jos tutkinta-arestiin määrätty ei noudata saamaansa kehotusta, poliisi saa ottaa hänet kiinni vankilaan toimittamista varten. Tässä alkuperäisessä eduskunnan hyväksymässä säännöksessä, jota nyt ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella 12 i §:n 5 momentilla, ei ole kiinniottokaikaa koskevaa rajoitusta. Sinänsä täsmällisempää sääntelyä on pidettävä toivottavana, mutta sitä on ehkä nyt täsmennetty tarpeettoman tiukasti.

Vertailun vuoksi todettakoon, että OK 17:62 §:n perusteella ilman laillista estettä tuomioistuimen istunnosta pois jäänyt todistaja voidaan ottaa säilöön kuljetusaikoineen enintään viideksi vuorokaudeksi ennen istuntoa. Toisena vertailukohtana on hyvä tuoda esille ETL 6:5 §, jonka mukaan muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan ja rikoksesta epäilty on rikoksen vakavuuteen katsomatta velvollinen olemaan läsnä enintään 12 tuntia paitsi jos pidättämisen edellytykset ovat käsillä, niin enintään 24 tuntia. Siten nyt ehdotettu kiinniottokaika voisi perustellusti olla vähintään 12 tuntia, kun kerran on kyse vakavasta rikoksesta tuomitusta henkilöstä eikä vasta rikosepäilystä.

Poliisipäällikkö
Poliisikomentaja

Tomi Vuori

Apulaispoliisipäällikkö

Heikki Kopperoinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 30.08.2018 klo 15:39. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Jakelu

Tiedoksi